

AGENȚIA ROMÂNĂ DE ASIGURARE A CALITĂȚII ÎN ÎNVĂȚĂMÂNTUL SUPERIOR
THE ROMANIAN AGENCY FOR QUALITY ASSURANCE IN HIGHER EDUCATION

Membră cu drepturi depline în Asociația Europeană pentru Asigurarea Calității în Învățământul Superior - ENQA
Înscrisă în Registrul European pentru Asigurarea Calității în Învățământul Superior - EQAR

Quality Assurance Review For Higher Education

**Employers' Expectations: Competencies of Entrepreneurs versus Competencies
of Graduates of Higher Education**

Anca Borza, Cătălina Crișan

Quality Assurance Review for Higher Education, Vol. 4, Nr. 2, 2012, p. 29 – 40

Publicat de: Consiliul Agenției Române de Asigurare a Calității în Învățământul Superior - ARACIS

Locul publicării: București, România

Tipul publicației: tipărit, online

Adresa: Bd. Schitu Măgureanu, nr. 1, Sector 1, București, cod poștal 050025

Telefon: +40 21 206 76 00; Fax: +40 21 312 71 35

E-mail: qar@aracis.ro

Pagină electronică: <http://www.aracis.ro/en/publicatii/qar-magazine/numarul-curent/>

Revista Quality Assurance Review for Higher Education este editată din fondurile proprii ale ARACIS și asigură sustenabilitatea proiectului “Asigurarea calității în învățământul superior din România în context european. Dezvoltarea managementului calității academice la nivel de sistem și instituțional”, Contract POSDRU/2/1.2/S/1, cod proiect 3933.

Pentru a reproduce un text din revistă este necesar acordul scris al colegiului de redacție al revistei Quality Assurance Review for Higher Education.

Răspunderea pentru textele scrise aparține autorilor.

Conținutul acestui material nu reprezintă în mod obligatoriu poziția oficială a ARACIS.

Ce este un masterat internațional? Definiții. Asigurarea calității. O abordare introductivă și comparativă

Sergiu Mișcoiu*
Ovidiu Bordean*
Dan Cristian Dabija*
Bianca Lateș*
Diana Brătean*

miscoiu@yahoo.com
ovidiu.bordean@econ.ubbcluj.ro
crisi_dabija@yahoo.com
biank_lates@yahoo.com
diana_bratean@yahoo.com

Abstract: *The internationalization of the MA programs is a concept difficult to define, as there are a lot of sometimes contradictory approaches. In this article, we propose a synthesis of the existing definitions and approaches as they are presented in the literature, as well as an analysis of the processes of internationalization of the MA programs in the francophone, the German-speaking and the British areas. Internationalization is present in the quality assurance policies of all the areas we studied in this article, but to various degrees and with different implications. All in all, analyzing the relation between quality assurance and internationalization provides a solid basis for building some pertinent criteria in order to allow a solid evaluation of the international MA programs in Romania*

Key-words: *internationalization, MA programs, quality, evaluation, criteria*

1. Introducere

Internaționalizarea învățământului superior și a programelor de masterat este un concept dificil de definit întrucât există o multitudine de abordări ale internaționalizării care pot fi luate în considerare. În sens general, internaționalizarea este privită ca procesul de asigurare a mobilității studenților, cadrelor didactice și a cercetătorilor între universitățile din diferite țări. În Uniunea Europeană, procesul Bologna s-a dorit să faciliteze această mobilitate, în special în rândul tinerilor. De altfel, programele de tip mobilitate („exchange”, cum ar fi Erasmus/Socrates, CEEPUS sau Tempus) reprezintă și astăzi cea mai accesibilă posibilitate a tinerilor de a efectua vizite și schimburi de experiență în cadrul universităților europene (Teichler, 2009: 6).

Această accepțiune a termenului de „internaționalizare” se poate dovedi însă mult prea superficială, întrucât acoperă doar una din fațetele unui fenomen care se dovedește a fi mult mai complex (OCDE, 2004). Asemenea dificultăți pot fi surmontate prin asumarea unor definiții ale internaționalizării asupra cărora să existe un relativ consens. Este și cazul celei formulate de Jane Knight, definiție care a servit drept referință în literatura care tratează acest fenomen. Astfel, „internaționalizarea poate fi considerată ca fiind procesul prin care activitățile de învățământ superior primesc o dimensiune internațională, interculturală sau globală, respectiv prin care ele reușesc să se integreze armonios în obiectivele și funcțiile specifice predării, învățării și cercetării academice.” (Tudor, 2011: 76).

Este important de realizat o diferențiere adecvată între internaționalizare (concept cu grad sporit de generalitate) și instrumentele specifice prin intermediul cărora acest obiectiv poate fi îndeplinit (parțial sau integral). Spre exemplu, opțiunea pentru internaționalizare reiese și din dorința instituțiilor de învățământ superior de a organiza programe de studiu în cotelulă („diplomă dublă”, „joint-degree”, „Doppeldiplom” etc.). Astfel de acțiuni reprezintă încercarea de atingere a unui obiectiv comun prin intermediul unui instrument bi- sau multilateral acceptat, fără însă ca acesta să se confunde cu obiectivul principal – internaționalizarea. *Recomandarea privind recunoașterea diplomelor duble* (2004),¹ conține/prezintă modalitățile și procedeele prin care diploma dublă poate fi emisă. Astfel, în

* Toți autorii sunt afiliați Universității Babeș Bolyai din Cluj-Napoca;

1 Documentul în versiune electronică poate fi accesat la: <http://www.cicic.ca/docs/Lisboa/jointdegrees.en.pdf> Ultima dată accesat la 31.08.2012

urma absolvirii aceluiași program de studii absolvenților li se poate acorda fie o diplomă comună a universităților partenere recunoscută în fiecare stat, fie câte o diplomă a fiecărui partener în program. Complementar, diploma poate să fie însoțită și de un supliment comun la diplomă care să ateste urmarea programului de studii bi- sau multilateral. Diversitatea acestor opțiuni nu epuizează însă sfera internaționalizării programului de studii considerat. Internaționalizare poate reieși și din existența efectivă a unor programe de schimb academic (studenți, cercetători și cadre didactice), realizarea și derularea în comun a unor proiecte de cercetare sau asocierea, respectiv fuzionarea structurilor didactice și / sau administrative ale partenerilor implicați în programele comune.

Totuși, neajunsul major al acestor abordări și definiții reiese în opinia noastră din caracterul lor prea larg și inclusiv, care nu permite o delimitare specifică a conținutului noțiunii de internaționalizare. Alte dimensiuni ale internaționalizării sunt reliefate de către diversele organisme de acreditare sau evaluare academică, oferind totodată criterii pentru o mai atentă definire a internaționalizării.

În aceste condiții, considerăm că demersul nostru de a identifica acele criterii care delimitează caracterul internațional al programelor de studii de tip master ar trebui să pornească de la identificarea acelor instituții de învățământ superior (IIS) considerate internaționale în accepțiunea unor organisme recunoscute de acreditare academică. Astfel, am studiat, într-o primă fază, rezultatele unui clasament menit să ofere o imagine clară asupra acelor IIS din întreaga lume care includ în oferta lor programe de studiu cu caracter supranațional. Ulterior am încercat să ne raportăm la acele instituții care au obținut cele mai bune scoruri potrivit criteriilor „internaționalizarea studenților”, respectiv „internaționalizarea instituțională”. De asemenea, ne-am îndreptat atenția și înspre un clasament al programelor de master de tip MBA, acestea fiind considerate a avea un caracter internațional pronunțat prin prisma studenților, profesorilor, locul derulării programului companiilor interesate de a recruta absolvenți de MBA (Mintzberg, 2004). În continuare, este prezentată o sinteză a rezultatelor acestor clasamente, urmată de o definire a criteriilor utilizate pentru delimitarea internaționalizării la nivelul sistemelor de învățământ din spațiile francofon, anglofon și germanofon, precum și la nivelul celor mai semnificative universități care oferă programe de masterat internaționalizate în aceste arealuri geografice și culturale

QS World University Rankings

O bună parte a literaturii de specialitate apreciază că definițiile și clasificările realizate de către QS World University Rankings sunt printre cele mai apreciate pe plan internațional. În cadrul acestei evaluări ierarhice, se pleacă de la o metodologie proprie care include principalele specializări ale instituțiilor de învățământ superior din statele considerate. Metodologia structurată și sistematică recurge la șase indicatori, și anume: reputația academică, reputația angajatorului, citări pe instituție de învățământ superior, studenți, gradul de internaționalizare al instituției (5%), gradul de internaționalizare al studenților (5%). Acești ultimi doi indicatori merită precizări suplimentare. Prin gradul de internaționalizare a instituției de învățământ superior, QS înțelege ponderea numărului de profesori „internaționali” din totalul numărului de cadre didactice, în vreme ce prin gradul de internaționalizare al studenților este exprimată ponderea numărului de studenți „internaționali” din totalul numărului de studenți.

În ciuda pertinentei lor, eforturile de clasificare și de definire ale QS prezintă și câteva inconveniente pentru demersul nostru. În primul rând, nu se face o distincție explicită și operațională între studiile de tip licență (BA) și cele de tip master (MA). Apoi, după cum recunosc chiar și cei care întocmesc clasamentul, spre deosebire de ceilalți termeni utilizați, „internaționalizarea” nu este la fel de riguros definită, lipsind tocmai indicatorii care să evidențieze în mod precis caracterul particular al acesteia.

O analiză a clasamentului primelor 50 de universități în funcție de criteriul *Gradul de internaționalizare a instituției de învățământ superior* în 2011 (vezi Anexa 1) relevă cel puțin două aspecte importante. Mai întâi, observăm că cele mai multe universități cu un grad mare de

internaționalizare instituțională provin din Marea Britanie, urmate de cele din Australia și Elveția. Popularitatea opțiunii de a urma cursurile exclusiv în limba engleză, inclusiv la universitățile elvețiene, explică atracția exercitată pentru un număr mare de profesori și cercetători „internaționali”. Apoi, și relativ surprinzător, primele locuri ale acestui clasament nu sunt ocupate de universități din Europa sau SUA, ci de instituții de învățământ superior din Emiratele Arabe Unite sau Arabia Saudită. O analiză a clasamentului primelor 50 de universități în funcție de criteriul *Gradul de internaționalizare a studenților* în 2011 potrivit metodologiei QS World University Rankings (vezi Anexa 2) arată că cele mai multe universități puternic internaționalizate provin din Marea Britanie, urmate de cele din Australia și SUA. De această dată, universitățile din țările anglo-saxone sunt mult mai bine reprezentate la vârful clasamentului în comparație cu situația universităților internaționalizate.

TOPMBA Schools

Opțiunea pentru prezentarea clasamentelor întocmite în cadrul *QS Global 200 Business Schools Report 2012* se justifică prin faptul că școlile de business constituie o permanentă sursă a inovării în domeniul educației antreprenoriale, astfel reușindu-se nu doar atragerea de studenți internaționali de top, ci și a unor angajatori internaționali. *QS Global 200 Business Schools Report* se ocupă de ierarhizarea MBA-urilor la nivel internațional cu ajutorul unor indicatori de măsurare a calității din perspectiva angajatorilor și cu precădere a acelor care recrutează absolvenți ai acestor programe de studiu. Obiectivul principal al clasamentului nu este atât de a ierarhiza programele de MBA, ci de a le grupa pe regiuni. Rezultatele publicate în 2012 scot în evidență o serie de aspecte interesante privind evoluția MBA-urilor în Europa. În ultimele două decenii a crescut foarte mult numărul programelor europene de tip MBA, acestea amenințând hegemonia programelor similare din SUA. Marea Britanie rămâne liderul european în privința percepțiilor angajatorilor cu privire la programele de tip MBA, având un număr de 22 de facultăți dintr-un total de 67 (33%) care oferă programe de tip MBA. De asemenea, Marea Britanie are 4 facultăți în grupa principală, semn al recunoașterii calității acestor programe. În majoritatea cazurilor, facultățile din Europa care oferă programe de tip MBA și sunt apreciate de către angajatori au o pondere foarte mare a studenților internaționali, adesea ea depășind 85-90% (a se vedea Anexa 3).

Definiții ale masteratelor internaționalizate în arealurile francofon, britanic și german

Spațiul francofon

În spațiul francofon, conceptul de internaționalizare surprinde realități instituționale relativ diferite. Dacă în Franța observăm o asumare a internaționalizării din perspectiva schimburilor de studenți și profesori, în Belgia și Elveția internaționalizarea reiese din participarea activă la rețelele de cooperare constituite în jurul unor programe internaționale.

În Franța, eforturile privind internaționalizarea învățământului masteral au fost intensificate în ultimii ani, dovadă fiind și înființarea unor organisme subordonate Ministerului Învățământului Superior și Cercetării având prerogative în reglementarea cadrului de funcționare și organizare al masteratelor internaționale și îndeplinind atribuții specifice în acest sens². Gradul de internaționalizare al învățământului superior a fost surprins în documentul *Innovative Models for Promoting the Internationalization of Japanese Universities* (Interim Report)³. Acesta are la bază o cercetare

2 Documentul în versiune electronică poate fi accesat la: <http://www.enseignementsup-recherche.gouv.fr/cid55998/les-cultures-universitaires-au-coeur-de-l-internationalisation.html>, accesat la 31.08.2012

3 Documentul în versiune electronică poate fi accesat la: http://www.hof.uni-halle.de/journal/texte/03_1/Fischer-Bluhm_Internationalisierung_der_Hochschulen.pdf, accesat la 31.08.2012

empirică menită să evedențieze gradul de internaționalizare a diferitelor sisteme de învățământ din Europa pentru a servi ca reper universităților japoneze în demersul lor de accentuare a caracterului internațional. Conform raportului, internaționalizarea este considerată a fi procesul de mobilitate al studenților (în primul rând) și al cercetătorilor (mai apoi). De asemenea se constată că pentru sporirea gradului de internaționalizare în IIS din Franța au fost luate o serie de măsuri specifice. Astfel, Ministerul Învățământului Superior și Cercetării a propus, spre exemplu, amendamente la Legea Controlului Imigranților menite să permită prelungirea dreptului de ședere pentru a promova mobilitatea și simplificarea procesului de conversie a vizelor pentru studiu în cele de lucru. La rândul său, Ministerul Afacerilor Externe a inițiat programul de „Clustere de Competitivitate” care să susțină colaborarea între universități, institute de cercetare și mediul de afaceri, în vederea promovării colaborării internaționale.

Făcând o sinteză a principalelor modalități de definire sau de asumare implicită a caracterului internațional al programelor de studii din Franța, putem face câteva constatări (Anexa 6). În primul rând, există o deschidere pentru programele cu diplomă dublă organizate la nivel de masterat. De exemplu, Ecole Centrale de Paris (ECP) a creat un consorțiu (Top Industrial Managers for Europe) din care fac parte Keio University și Tohoku University din Japonia. Această tendință de a colabora cu universități din Asia se manifestă și în rândul altor universități franceze, precum Haute Ecole de Commerce (Paris), care este implicată în colaborări cu mai multe universități din Japonia și din China. Universitatea Paris-Est Marne-la-Vallée organizează un program masteral în științe politice în cotutelă împreună cu Universitatea Babeș-Bolyai (Mișcoiu, 2011: 162-169). Apoi, în ciuda eforturilor de promovare a învățământului francofon, la fel ca și în alte state, caracterul mai pronunțat al internaționalizării în universitățile franceze reiese din existența unor programe de masterat oferite în limba engleză, îndeosebi în domenii precum managementul, științele naturii sau cele exacte. În fine, într-o măsură din ce în ce mai mare, este încurajată mobilitatea studenților care urmează să își realizeze stagiul de practică în întreprinderi din afara granițelor Franței. Este cazul Ecole de Commerce de Paris, care, în cadrul acordurilor pe care le are cu universități din Japonia, își trimite masteranzii în practică în special la compania IHI Corporation.

În Elveția, internaționalizarea învățământului este înțeleasă și ca promovarea mobilității studenților și a cercetătorilor, aceasta depinzând într-o foarte mare măsură de posibilitățile de cooperare ale universităților implicate în derularea de programe de studiu⁴. Instituțiile de învățământ superior (IIS) din Elveția sunt parteneri activi în programele europene de tip „exchange” și/sau de cercetare. Acordurile bi- sau multilaterale facilitează colaborarea dintre instituțiile elvețiene și cele din Uniunea Europeană. De asemenea, la nivel individual, universitățile elvețiene au numeroase acorduri bilaterale cu instituții de învățământ superior din întreaga lume. În privința internaționalizării învățământului elvețian, putem constata câteva aspecte relevante. În regiunile transfrontaliere, unde traficul între locul de muncă și domiciliu are loc, de multe ori, peste granițele Elveției, au fost implementate modalități specifice de cooperare internațională. Astfel, în 1989, a fost creat EUCOR (Confederația Europeană a Universităților Rinului Superior) care înglobează cinci universități din Elveția, Franța și Germania, în cadrul căreia sunt facilitate de către universitățile partenere programe de studiu, cursuri sau proiecte de cercetare. O inițiativă similară este și consorțiul format între universitățile de științe aplicate situate în Nord-Vestul Elveției și universitățile omoloage din zonele frontaliere ale Franței și Germaniei.

Recunoașterea diplomelor universitare se realizează ca urmare a unor acorduri bilaterale cu statele vecine (Austria, Germania, Italia și Franța), și prin intermediul unui supliment de diplomă (descriere a calificării obținute, atașată la diploma de absolvire) în cazul colaborărilor cu celelalte state membre ale UE.

4 Elaborat pe baza documentului Conferința Rectorilor Universităților Elvețiene, disponibil la adresa <http://www.crus.ch/la-crus/documents-publications/prises-de-position.html?L=1>, accesat la 31.08.2012.

Date cheie cu privire la internaționalizarea învățământului elvețian (2009):

Nivel studii	Studenti internaționali la universitățile de cercetare (%)	Studenti internaționali la universitățile de științe aplicate (%)
Licență	18	14
Master	30	30
Doctorat	48	NA

Sursa: Conferința Rectorilor Universităților Elvețiene (2011)

O incursiune în specificul celor mai importante universități și facultăți care organizează programe de tip MBA în Elveția, ne permite să tragem și o serie de concluzii referitoare la modul în care internaționalizarea acestor programe este percepută (vezi Anexa 4 și Anexa 5). Elveția, datorită poziției geografice pe care o are în inima Europei, înțelegând importanța atragerii unui număr cât mai mare de studenți străini, pune un accent deosebit pe capacitatea universităților de a spori gradul de internaționalizare. În universitățile elvețiene, se constată o orientare înspre atragerea așa-zisilor studenți internaționali provenind din alte țări. Multe dintre instituțiile de învățământ superior din Elveția care oferă programe de masterat și MBA au o preocupare accentuată pentru atragerea și promovarea unui corp profesoral de o înaltă ținută academică și morală, provenind deseori din alte state și evidențiind astfel un pronunțat caracter multicultural.

Limba de predare constituie un alt aspect al internaționalizării în cadrul universităților elvețiene, câteva exemple în acest sens fiind redate pentru nivelul masteral în Anexa 4. Complementar, aceste instituții evidențiază și o multitudine de acorduri de cooperare cu cele din întreaga lume, facilitând mobilitatea studenților și a cercetătorilor și contribuind astfel la creșterea gradului de internaționalizare.

În Begia, internaționalizarea învățământului a fost surprinsă în mod sintetic în raportul *Higher education in the Flemish Community of Belgium, the French Community of Belgium, Luxembourg and the Netherlands*.⁵ Ca urmare a existenței celor trei entități federative din Belgia, se apreciază ca fiind mult mai potrivit să se vorbească despre sistemele de învățământ superior ale comunităților flamande, respectiv franceze ale Belgiei.

În accepțiunea francofon-belgiană, internaționalizarea este procesul prin care se asigură mobilitatea internațională a studenților, a profesorilor și a cercetătorilor. Internaționalizarea învățământului superior din Belgia prezintă câteva aspecte specifice. În primul rând, a existat în permanență o deschidere a IIS din Belgia înspre studenții străini, această deschidere a avut un caracter mai accentuat după introducerea sistemului european de credite transferabile (ECTS) și a suplimentului de diplomă. Apoi, procesul de internaționalizare se manifestă atât la nivelul universităților, cât și la nivelul colegiilor universitare (*Hogescholen* sau *hautes écoles*), eforturile fiind dirijate către publicuri-țintă diferite. Mobilitatea studenților și a cadrelor didactice este asigurată prin intermediul programelor de tip ERASMUS, Leonardo, etc., sau prin acordurile bilaterale existente între universitățile belgiene și cele străine. Remarcabilă este participarea IIS belgiene la un număr impresionant de proiecte europene sau internaționale, ale căror inițiatori sunt, de multe ori, chiar aceste instituții de învățământ superior (spre exemplu, programele de tip Erasmus Mundus sau European Research Council). Cei mai mulți studenți străini din Belgia provin din Olanda (datorită taxelor mai mici și proximității), urmași de studenți chinezi, ruși, germani și francezi. În ciuda numărului ridicat de studenți internaționali, Belgia se confruntă cu un deficit de resurse pentru finanțarea acestui tip de învățământ, mai ales datorită faptului că taxele de școlarizare au un nivel relativ scăzut.⁶

⁵ Vezi www.howest.be, accesat la 31.08.2012.

⁶ Documentul în versiune electronică poate fi accesat la: <http://www.lalibre.be/actu/belgique/article/702571/enseignement-superieur-un-financement-a-revoir.html>, accesat la 31.08.2012.

Rezumând, cele mai importante criterii de definire ale masteratelor internaționalizate din Belgia sunt: existența unor programe de master organizate în parteneriat cu alte IIS din alte țări; un accent sporit pe facilitarea mobilității studenților și a cercetătorilor prin intermediul programelor de tip Erasmus; existența campusurilor în mai multe țări (de exemplu: Vlerick Leuven Gent Management School are campusuri în Leuven, Ghent și în St. Petersburg, vezi și Anexa 7).

2. Marea Britanie

Spre deosebire de spațiul francofon, unde internaționalizarea este concepută și ca o componentă a politicilor de promovare a interesului pentru educație și cercetare în limba franceză, în spațiul anglofon, internaționalizarea este considerată a fi mai degrabă un proces implicit, rezultat în urma impunerii naturale a limbii engleze și a creșterii exponențiale a interesului pentru parcurgerea unor programe de studii din universități de prestigiu din lumea anglo-saxonă.

În ultimul deceniu însă, gestionarea procesului de internaționalizare a devenit o preocupare la cel mai înalt nivel, dovadă fiind și cele două inițiative ale Primului Ministru (din 2000, respectiv 2006). Acestea au ca principal obiectiv consolidarea poziției universităților britanice prin creșterea numărului de studenți recrutați din afara Marii Britanii cu aproximativ 70000, dublarea numărului țărilor care trimit mai mult de 10000 de studenți în Regatul Unit, o îmbunătățire a satisfacției studenților internaționali vis-à-vis de experiența lor în Marea Britanie, dobândirea unei creșteri importante a numărului de colaborări strategice între universitățile din Regatul Unit și cele de peste hotare (Fielden, 2008: 9). Sporirea numărului de studenți internaționali reprezintă deci un obiectiv-cheie pentru guvernul Marii Britanii. Acest obiectiv are la bază considerente economice, aportul deosebit de important al învățământului internaționalizat la situația economică a țării fiind evidențiat în o serie de publicații (Nivesjö et al., 2011:5-10). Putem remarca faptul că accentul nu cade îndeosebi pe calitatea învățământului internaționalizat sau pe beneficiile resimțite de studenții înrolați în aceste programe.

În Marea Britanie, procesul de internaționalizare a fost monitorizat de către UK Higher Education International Unit (HEIU). Această instituție reprezintă un observator central al internaționalizării învățământului superior și a politicilor dezvoltate în acest sens pentru universitățile din Marea Britanie. Înființat în 2007 pentru a răspunde cererii crescânde de informații actualizate și pentru a analiza internaționalizarea învățământului superior sub toate aspectele sale, HEIU a reușit să formuleze o serie de diagnoze pertinente ale gradului de internaționalizare a învățământului britanic. Acestea au fost sintetizate în Raportul din 2009, care includea și o serie de recomandări menite să impulsioneze deschiderea internațională și integrarea în spațiul european a universităților britanice (Fielden, 2008: 9). Raportul subliniază, în primul rând, gradul scăzut de integrare a universităților britanice în circuitele academice europene, propunând, ca remediu, implementarea unor politici proactive: asumarea procesului Bologna și crearea unui brand internațional „Bologna – compatible”, adoptarea și implementarea unor modele de parteneriat pentru internaționalizare, înființarea unor consorții pentru dezvoltarea și implementarea strategiilor de internaționalizare, dezvoltarea relațiilor și colaborarea sistematică cu UK Foreign Office și Departamentul pentru Dezvoltarea Internațională, încurajarea cultivării unei a doua limbi ca parte a programelor de licență.

În concluzie, înainte de finele anilor 1990, internaționalizarea învățământului britanic a fost percepută, ca fiind mai degrabă legată de creșterea atractivității ofertei educaționale din această țară, în condițiile existenței unui factor facilitator esențial – răspândirea globală a limbii engleze – dar și a unui inconvenient major – taxele de școlarizare uneori prohibitive practicate de instituțiile de învățământ și costul ridicat al vieții în Marea Britanie. După 1990, putem remarca o intensificare a eforturilor privind internaționalizarea, înțeleasă și sub forma participării la consolidarea unui spațiu educațional european comun. Rămâne însă prevalentă orientarea britanicilor către relațiile transatlantice și cu țările din Commonwealth, în măsura în care principalele fluxuri de studenți, cadre didactice și cercetători au loc pe aceste rute.

3. Germania

Specificitatea modalității de definire a internaționalizării în învățământul superior din Germania constă în caracterul mai degrabă sectorial al acesteia. Astfel, criteriile particulare și specifice sunt adoptate de către agenții de evaluare sau de asociații ale universităților și departamentelor specializate în domenii specifice de predare și cercetare. Spre pildă, Asociația de Acreditare a Programelor de Studii de Arhitectură și Planificare enumeră printre criteriile de clasare a masteratelor internaționale condițiile generale (comparabilitatea diplomelor obținute sau existența unui supliment la diplomă), cât și cele care țin de natura profesiilor acoperite de acest tip de studii (recunoașterea studiilor în conformitate standardele arhitecturale UNESCO/UI sau accesul la registrul internațional al arhitecților).⁷

Internaționalizarea reprezintă o preocupare majoră a politicilor publice atât la nivel federal, cât și mai ales la nivelul landurilor. În acest ultim caz, oportunități precum recrutarea studenților internaționali a cointerestat factorii de decizie locali, care au văzut în aceștia o resursă umană înalt calificată ce ar putea contribui la dezvoltarea regiunii. Este cazul Universității din Wuppertal, ale cărei programe de atragere de studenți internaționali au fost susținute atât de autoritățile municipale, cât și de guvernul landului Renania de Nord-Westphalia.⁸ Practica aceasta a permis identificarea programelor atractive, dar și a celor care asigură coagularea ideilor creatoare, idei care nu pot avea decât surse și origini diverse.

Așa cum arată și Raportul DAAD din 2005, unul din avantajele internaționalizării învățământului din Germania este flexibilitatea lingvistică a programelor de studii propuse. Universitățile germane se orientează din ce în ce mai mult înspre realizarea studiilor în limba engleză, ceea ce le permite să lărgescă sfera cooperărilor înspre zone din Asia sau Africa.

Tocmai întrucât în spațiul germanofon definirea internaționalizării a fost mai degrabă una empirică, accepțiunile acesteia variind de la o universitate la alta, s-a resimțit nevoia unor sistematizări. (Brandenburg & Frederkeih, 2007). Un prim pas a fost diferențierea între internaționalizare și internaționalitate, prima referindu-se la caracterul pluri-național al comunității academice (studenți, cercetători, profesori), iar cea de-a doua la gradul de integrare a ofertei de studii, a curriculei și a metodologiilor didactice cu cele existente la nivel internațional. Această manieră de a concepe internaționalizarea – mai degrabă ca un proces de compatibilizare a ofertei educaționale cu practicile în domeniu prezente în alte sisteme de învățământ și de constituire a unor rețele de studenți și cadre didactice – corespunde și limitărilor legislative în domeniu. Așa cum remarcă și un raport privind evaluarea universităților din Germania de Nord, din punct de vedere financiar și legal, o universitate nu poate fi „internaționalizată”, întrucât aceasta funcționează doar în cazul respectării normelor naționale, nu și a celor internaționale (Fischer-Bluhn & Zemene, 2003). Din acest motiv, mai ales în cazul universităților germane, avem de-a face cu o internaționalizare „de jos în sus”, adică pe baza eforturilor universităților și institutelor, mai degrabă decât în virtutea unor politici la nivel național.

Internaționalizarea – o metodă de asigurare a calității învățământului masteral?

Raportul dintre internaționalizare și asigurarea calității este unul complex. Pe de o parte, internaționalizarea presupune amendarea unor standarde naționale specifice privind asigurarea calității, standarde care nu se mai pot regăsi în evaluarea unor programe de studiu. Spre exemplu, asigurarea unei ponderi ridicate a cadrelor care predau cursuri la masteratul respectiv ca fiind titulare ale instituției în cauză nu poate fi realizată, în condițiile în care programul este asigurat și

⁷ Documentul în versiune electronică poate fi accesat la: <http://www.asap-akkreditierung.de>, accesat la 31.08.2012.

⁸ Documentul în versiune electronică poate fi accesat la: <http://www.internationales.uni-wuppertal.de/incoming/studiengaenge/>, accesat la 01.02.2012.

cu profesori de la universitățile partenere. În plus, deși standardele privind pregătirea lingvistică a cadrelor universitare și a profesorilor pot fi înalte, este greu de crezut că acestea vor fi unitare prin cerințe, respectiv că se va putea aplica același grad de rigoare ca și în cazul formațiunilor de studiu organizate exclusiv de către unul dintre parteneri.

Pe de altă parte însă, internaționalizarea poate suține creșterea calitativă a programelor de studii, mai ales prin asigurarea diversității punctelor de vedere privind conținutul cursurilor, a normelor comune de predare și cercetare, a cerințelor de evaluare sau prin multiplicarea exigențelor legate de evaluarea periodică a cadrelor didactice. Spre exemplu, integrarea unui program masteral autohton într-un proiect de tip Erasmus Mundus impune o serie de modificări ale curriculei, ale programului, ale cerințelor didactice și ale metodelor de predare și evaluare care să compatibilizeze respectivul program de studii cu cele ale universităților partenere; în acest fel, programul masteral în cauză este evaluat și amendat, iar unele elemente nesatisfăcătoare sunt în mod inerent remediate.

Pentru o bună parte din decidenții lumii academice, internaționalizarea este percepută în mod inerent ca o formă de stimulare a creșterii standardelor academice. *Raportul privind inițiativele internaționale și noi orientări în asigurarea calității învățământului european* (2000) insistă asupra faptului că, cel puțin din punct de vedere statistic, universitățile europene care au implementat politici pro-active de internaționalizare reușiseră, în cea de-a doua jumătate a anilor 1990, să își îmbunătățească rezultatele obținute în cadrul evaluărilor de calitate (Campell & Van der Wende, 2010: 6-8).

În mod generic, asigurarea calității are loc prin intermediul a două procese: evaluare și acreditare. Astfel, conform primului studiu prezentat în acest material internaționalizarea este condiționată de prezența acestor două procese de evaluare și acreditare. Mai mult, internaționalizarea programelor de studiu și recunoașterea internațională a calificării studenților sunt obiective ale acreditării (Hellmann, 2001: 7-15). În vederea evaluării gradului de internaționalizare, cele mai multe agenții de evaluare au elaborat o serie de chestionare de identificare a factorilor care stau la baza procesului de internaționalizare a programelor de studiu. Evaluarea se poate realiza din punctul de vedere al cadrelor didactice, al tinerilor cercetători, al personalului administrativ, al resurselor financiare, al cooperării internaționale, al cercetării, al proiectelor de cercetare, al outputului (spre exemplu, numărul de articole publicate și relevanța acestora), al activității de predare și al studenților (Brandenburg and Federkeil, 2007: 27-36).

Internaționalizarea este considerată a fi un factor de asigurare a calității în toate cele trei arealuri studiate de noi. În sistemul britanic, organismul tutelar în domeniu, The Quality Assurance Agency for Higher Education (QAA) este o agenție existentă în Marea Britanie care asigură standardele și îmbunătățirea calității în învățământul superior din această țară. QAA are rolul de a examina standardele și calitatea și de a oferi puncte de referință care ajută la definirea unor standarde clare și explicite. În viziunea QAA, internaționalizarea învățământului superior acoperă o gamă largă de activități ce include dezvoltarea curriculei, recrutarea de studenți și cadre universitare din afara Regatului Unit, mobilitatea studenților, derularea de programe sau instituții în afara granițelor naționale, activitățile de colaborare și parteneriatele internaționale la nivel instituțional, consorții și la nivel guvernamental. Pentru alinierea la standardele de calitate internaționale, QAA a elaborat, în 2007, o strategie de internaționalizare cu privire la asigurarea calității care a avut ca obiective pentru următorii patru ani recunoașterea la nivel internațional a învățământului superior din Marea Britanie și a standardelor acceptate, consolidarea la nivel internațional a reputației și influenței QAA, dar și includerea unor dimensiuni internaționale în politicile și procedurile QAA. Un alt organism, The Independent Schools Council (ISC) are rolul de a promova și de a menține calitatea, diversitatea și excelența educației independente din Marea Britanie atât *acasă* cât și în *străinătate*. Această agenție este responsabilă de inspecția școlilor membre a Independent Schools Council Associations, iar inspecția celorlalte unități de învățământ care nu fac parte din aceasta asociație sunt inspectate de agențiile naționale. The British Accreditation Council (BAC) este un organism care asigură acreditarea și inspecția Colegiilor Independente din Marea Britanie. Și în acest caz, inspectorii sunt conștienți de nevoile studenților internaționali, ceea ce face ca verificarea efectuată să urmărească nivelul calitativ al învățământului internaționalizat.

În spațiul francofon, gradul de internaționalizare este considerat a fi unul din criteriile importante de ierarhizare a universităților și programelor de studii. Așa cum demonstrează un studiu realizat în 2004, variabilele utilizate pentru constituirea unei metodologii de evaluare academică pot fi amendate astfel încât să reflecte și gradul de internaționalizare al programelor sau instituțiilor respective (Biling, 2004: 117-118). Astfel, auto-evaluarea poate include itemuri precum enumerarea elementelor strategice orientate înspre internaționalizare, peer-review-ul poate fi realizat de specialiști internaționali, indicatorii de performanță pot include în mod explicit elemente precum numărul de studenți străini, numărul de cadre didactice străine, numărul de formațiuni în cotelă și/sau în regim de diplomă dublă, iar auditul calității (controlul calității proceselor interne) poate consta și în evaluarea modului de asigurare a compatibilității internaționale a serviciilor didactice și administrative din universitatea respectivă. Agenția de Evaluare a Cercetării și Învățământului Superior (Agence d'Evaluation de la Recherche et de l'Eseignement Supérieur/AERES) din Franța a adoptat pachetul de măsuri referitoare la internaționalizarea măsurătorilor și evaluărilor periodice ale laboratoarelor de cercetare și ale unităților de formare și cercetare (UFR) și, cu începere din 2010, aplică în mod sistematic criteriile privind internaționalizarea în evaluarea masteratelor.⁹

Și în Germania, asigurarea calității este din ce în ce mai conectată cu politicile de internaționalizare. Agenția pentru Asigurarea Calității prin Acreditarea Programelor de Studiu (Agentur für Qualitätssicherung durch Akkreditierung von Studiengängen/AQAS)¹⁰ abordează problema internaționalizării învățământului superior din perspectiva exigențelor specifice unor asemenea programe. Pentru a acredita un program de studii cu specific internațional, este necesară îndeplinirea unor criterii specifice, precum: organizarea programului în colaborare de către mai multe instituții; recunoașterea lor de către mai multe instituții (cele care le-au dezvoltat); participarea studenților la cursuri predate de către cadre didactice ale mai multor instituții (nu este obligatoriu să fie toate instituțiile reprezentate în cadrul programului); existența unei ponderi însemnate a creditelor pentru stagii de practică în curricula programului de studiu respectiv; dezvoltarea în comun a curriculei programului respectiv de către instituțiile partenere și cooperarea în cadrul proceselor de examinare și evaluare. Programele de acest tip suspuse procesului de acreditare trebuie să corespundă criteriilor naționale, indiferent de caracterul acestuia („joint” / „double degree”). Dacă programul de studiu este acreditat în străinătate, el va trebui acreditat în mod necesar și în Germania, existența unei acreditări externe fiind, desigur, luată în considerare în acreditarea națională germană. Acreditarea se poate realiza în țara fiecărui partener de către instituția națională / instituțiile naționale recunoscute sau se poate realiza în comun de către o instituție internațională recunoscută în statele respective (dacă e cazul). Acreditarea și verificarea documentației trebuie însă să se realizeze la întregul program de studiu și nu la caracteristicile sale naționale (modulele predate doar într-o țară). Totodată, trebuie să existe întreaga documentație pentru tot programul (documente, cursuri, rezultate ale învățării, competențe, etc.) și partenerii trebuie să recunoască diversitatea programului.

Multiplicarea programelor de tip „Doppeldiplom”, „Atlantis” sau „Erasmus Mundus” este considerată benefică pentru calitatea de ansamblu a învățământului superior german. Aceste forme de internaționalizare au contribuit la diversificarea ofertei de studii și la creșterea angajabilității absolvenților programelor în cauză.

9 Documentul în versiune electronică poate fi accesat la: <http://www.aeres-evaluation.fr/Agence/Savoir-faire/Ouverture-internationale>, accesat la 31.08.2012.

10 Documentul în versiune electronică poate fi accesat la: http://www.aqas.de/downloads/Tagung/7_Workshop-II_Internationale-Studienprogramme_Husberg-Zantopp.pdf, accesat la 31.08.2012.

Concluzii

În urma succintei analize a sistemelor de învățământ superior, precum și a unor programe de masterat oferite de către universitățile din arealul studiat, se pot trage o primă serie de concluzii. La nivelul instituțiilor de acreditare (ministere de resort, organisme de evaluare), există un relativ consens referitor la modul în care este percepută internaționalizarea învățământului superior. Prin internaționalizare, în sens minimal, se înțelege asigurarea mobilității studenților și a cercetătorilor, iar în sens maximal, constituirea unor consorții transnaționale oferind programe de studii și de cercetare comune.

La nivelul instituțiilor de învățământ superior care oferă programe de masterat internaționalizate, conceptul este particularizat, în funcție de specificul fiecărei universități. Se constată diferențe între criteriile de definire ale masteratelor internaționalizate la nivelul celor cinci țări analizate. Astfel, în Belgia, se pune un accent sporit pe realizarea mobilităților prin diverse programe de tip exchange (Erasmus, Leonardo). Universitățile din Elveția preferă dezvoltarea unor acoduri de parteneriat cu universități situate în imediata vecinătate, în timp ce în Franța, în cadrul masteratelor internaționalizate, studenții sunt încurajați să participe la stagii în firme din afara granițelor. Universitățile britanice mizează, în mod tradițional, pe forța de atracție a limbii engleze și pe reputația excelentă de care beneficiază pentru a stimula interesul studenților străini; în ultimii ani însă, au dezvoltat politici de parteneriat cu universități europene în vederea realizării unor programe de masterat comune. În fine, universitățile din Germania au fost preocupate încă din anii 1980 de realizarea de cooperări internaționale și excelează în îngemănarea competitivității cu continuitatea.

Înscrierea internaționalizării în politicile de asigurare a calității în învățământul superior este un proces identificabil sub o formă sau alta în cazul tuturor țărilor studiate, în varii proporții și folosind instrumente diferite. În toate cazurile studiate, atât agențiile de asigurare a calității, cât și instituțiile de învățământ apreciază că procesul de internaționalizare determină, în mod direct sau indirect, o creștere valorică a programelor masterale respective.

Anumite probleme legate de internaționalizare rămân însă deschise. De la dificultățile privind definirea acestui concept la metodele de cuantificare a modalităților sale de manifestare în practica universitară, internaționalizarea se dovedește a fi un proces sau un fenomen greu de suprins. Indeterminarea internaționalizării se explică prin multitudinea formelor pe care le îmbracă și prin diversitatea manierelor în care a fost aplicată în sistemele de învățământ ale statelor europene. Totuși, reperele identificate, precum și reflecția critică privind relația dintre asigurarea calității și internaționalizare constituie o bază solidă pentru o analiză mai amănunțită și profundă privind posibilitatea de a furniza criterii pertinente apte de a permite o evaluare corespunzătoare a masteratelor de acest tip din România și din întreg spațiul est-european.

Bibliografie

Ackermann, Gerhard et al., „*Auf dem Weg zum Qualitätsmanagement*” (paper presented at the Rectors’ conference Bonn, Germany, September 2001)

Adams, Tony et al., „*Quality and Internationalisation in Higher Education*”, *OECD Report*, 2009

Benette, Paul, et al., „*Quality Assurance in Transnational Higher Education*”, *Workshop Report*, Finland, 2010

Billing, David „*International comparisons and trends in external quality assurance of higher education: Commonality or diversity?*”, *Higher Education* 47, 2004, p. 113–137

Bluhm–Fischer, Karin and Zemene, Susanne, „*Internationalisierung der Hochschulen. Eine Evaluation im Verbund Norddeutscher Universitäten*“, 2003, http://www.hof.uni-halle.de/journal/texte/03_1/Fischer-Bluhm_Internationalisierung_der_Hochschulen.pdf (accessed 11 January 2012)

Brandenburg, Uwe and Federkeil, Gero, „How to measure internationality and internationalisation of higher education institutions? Indicators and key figures”, *Centrum für Hochschulentwicklung, Working Paper No. 92*, 2007

Campell, Carolyn and Van der Wende, Marijk, „International Initiatives and Trends in Quality Assurance for European Higher Education”, *Exploratory Trend Report*, Finland, 2010

Fielden, John, „Getting to grips with Internationalisation—Resources for UK Higher Education Institutions”, *Leadership foundation for Higher Education: 7-10*, 2011

Fielden, John „The Practice of Internationalisation: Managing international activities in UK Higher Education”, *UK Higher Education International Unit: 8-18*, 2008

Green, Madeleine and Ferguson, Adelaide, „Internationalisation of U.S. Higher Education in a Time of Declining Resources”, *Australian Education International*, 2011, p. 6-14

Hämäläinen, Karen et. al, „Benchmarking of the Improvement of Higher Education“, *ENQA Workshop Reports 2*, 2009

Hellmann, Joachim et al., „Internationalisierung: Evaluation und Akkreditierung” (paper presented at the Rectors’ conference Bonn, Germany, June 2001)

Huys, Isabelle, Debackere, Koenraad, and De Kock, Linda, „Higher education in the Flemish Community of Belgium, the French Community of Belgium, Luxembourg and the Netherlands”, (Belgium: Expertisecentrum O&O Monitoring van de Vlaamse Gemeenschap, in collaboration with the Flemish Ministry of Education and Training, 2009), http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/conference/documents/BENELUX_HE.pdf, (accessed January 15, 2012)

Isserstedt, Wolfgang and Kandulla, Maren, „Internationalisierung des Studiums: Ergebnisse der 19. Sozialerhebung des Deutschen Studentenwerks durchgeführt durch HIS Hochschul – Informations – System“, Bundesministerium für Bildung und Forschung, Bonn, Berlin, 2010

Knight, Jane, „Internationalisation: Unintended Consequences?”, *The Boston College Center for International Higher Education*, 54, 2009

Marginson, Simon, „Is Australia Overdependent on International Students?”, *The Boston College Center for International Higher Education*, 54, 2009

Mintzberg, Henry, „Managers Not MBAs. A Hard Look at a Soft Practice of Managing and Management Development”, Prentice Hall, London, 2004

Mișcoiu, Sergiu, „Predarea metodologiei cercetării în știința politică: câteva lecții desprinse din experiența unui Masterat francofon în co-tutelă” in *Quality Assurance Review* (3, 2), 2011, p. 162-169

Moogan Yvonne and Warwick, Philip, “Internationalisation Strategy in UK Universities: what works?”, *The York Management School*, 2011, p. 2-8

Nivesjö, Sanja; Winzer, Rachel and Brassell, Lucy, „Strategies and trends in the internationalisation of UK universities”, *Policy Report of 1994 Group*, 2011, p.5-10

Ono, Motoyuki (coord.), „Innovative Models for Promoting the Internationalization of Japanese Universities” (*Interim Report*), http://www.jsps.go.jp/english/e-bilat/e-u kokusen/program_org/interimreport/interimreport.pdf, (accessed January 12, 2012)

Reid, Stuart; Stadler, Stefanie; Spencer, Helen „Internationalisation in the UK Higher Education Sector - A Competency-based Approach”, *Global People*, 2010, p.7-10

Santiago, Paulo, et al., „Tertiary Education for the Knowledge Society: Special features Equity, Innovation, Labour Market, Internationalisation”, *OECD*, Vol. 2, 2008

Shung Wing NG, „What should Internationalisation of Higher Education aim to?”, in *Society* (16,1), 1998, p.87-98

Teichler, Ulrich (2009), „Internationalisation of higher education: European experiences”, *Asia Pacific Education Review*, 10, 2009, p. 1-19

Thune, Christian (coord.), „Quality procedures in European Higher Education - An ENQA survey”, (Helsinki: Multiprint, 2003), 2008, <http://www.enqa.eu/files/procedures.pdf> (accessed January 11, 2012)

Tudor, Terry, „*Issues associated with the internationalisation of curricula: a case study of the development of a collaborative Masters programme between the University of Northampton (UK) and the University of Madras (India)*”, *Enhancing the Learner Experience in Higher Education*: 76, 2011

Wit, Hans, „*Internationalization of Higher Education in the United States of America and Europe*”, 2002 <http://books.google.ro/books?id=jesM9I2cSUC&printsec=frontcover&hl=ro#v=onepage&q&f=false>, (accesat in 13 ianuarie 2012)

***, QAA Board of Directors (2010) , “*Report on implementation of the QAA international strategy*” 2010, p. 1-9

***, German Academic Exchange Service Report, “*Compendium on Curriculum Development*”, 200 -2005, October 2005

***, Hochschulen. „*Eine Evaluation im Verbund Norddeutscher Universitäten*“ http://www.hof.uni-halle.de/journal/texte/03_1/Fischer-Bluhm_Internationalisierung_der_Hochschulen.pdf (accessed January 15, 2012)

***, *Innovative Models for Promoting the Internationalization of Japanese Universities (Interim Report)*, 2007, http://www.jsps.go.jp/english/e-bilat/e-u_kokusen/program_org/interimreport/interimreport.pdf (accessed February 5, 2012)

***, Zentrale Evaluationsagentur (ZEVA) „*Evaluationsbericht : Evaluation von Lehre und Studium im Fach Elektrotechnik an den niedersächsischen Fachhochschulen*“, Hannover, Februar 1998

Anexe**Anexa 1: Clasificarea primelor 50 de universități în funcție de criteriul Grad de internaționalizare a instituției de învățământ superior, 2011 potrivit metodologiei QS World University Rankings:**

Loc în clasament	Instituția de învățământ superior	Țara de origine	Scor obținut
1.	United Arab Emirates University	United Arab Emirates	100
2.	King Fahd University of Petroleum & Minerals	Saudi Arabia	100
3.	Ecole Polytechnique Fédérale de Lausanne	Switzerland	100
4.	University of South Australia	Australia	100
5.	ETH Zurich (Swiss Federal Institute of Technology)	Switzerland	100
6.	Nanyang Technological University (NTU)	Singapore	100
7.	ESCP Europe	France	100
8.	University of Otago	New Zealand	100
9.	National University of Singapore (NUS)	Singapore	100
10.	The Hong Kong University of Science and Technology	Hong Kong	100
11.	University of Basel	Switzerland	100
12.	Curtin University of Technology	Australia	100
13.	City University of Hong Kong	Hong Kong	100
14.	University of Hong Kong	Hong Kong	100
15.	London School of Economics and Political Science (LSE)	United Kingdom	100
16.	University of Canterbury	New Zealand	100
17.	Victoria University of Wellington	New Zealand	100
18.	University of Geneva	Switzerland	100
19.	Australian National University	Australia	100
20.	RMIT University	Australia	100
21.	Tufts University	United States	100
22.	The Hong Kong Polytechnic University	Hong Kong	100
23.	The University of Western Australia	Australia	99.9
24.	SOAS - School of Oriental and African Studies, University of London	United Kingdom	99.8
25.	Imperial College London	United Kingdom	99.7
26.	The University of Sydney	Australia	99.7
27.	University of Zurich	Switzerland	99.6
28.	Trinity College Dublin	Ireland	99.1
29.	California Institute of Technology (Caltech)	United States	99
30.	Eindhoven University of Technology	Netherlands	98.9
31.	HEC Paris	France	98.8
32.	Queen's University of Belfast	United Kingdom	98.6
33.	University of Cambridge	United Kingdom	98.4
34.	University of Oxford	United Kingdom	98.2
35.	The Chinese University of Hong Kong	Hong Kong	98.2
36.	University of Technology, Sydney	Australia	98.2
37.	University of Wollongong	Australia	98.1

38.	University of Essex	United Kingdom	97.9
39.	Griffith University	Australia	97.7
40.	The University of Queensland	Australia	97.5
41.	University of Bern	Switzerland	97.5
42.	London School of Hygiene & Tropical Medicine	United Kingdom	97.2
43.	Massey University	New Zealand	96.9
44.	Queen Mary, University of London (QMUL)	United Kingdom	96.6
45.	Princeton University	United States	96.5
46.	University of St Gallen (HSG)	Switzerland	96.3
47.	UCL (University College London)	United Kingdom	96.2
48.	Royal Holloway University of London	United Kingdom	96.2
49.	Purdue University	United States	96.2
50.	University of St Andrews	United Kingdom	96.2

Sursa: <http://www.topuniversities.com/university-rankings/world-university-rankings/2011/indicator-rankings/international-faculty>

Anexa 2: Clasificarea primelor 50 de universități în funcție de criteriul Grad de internaționalizare a studenților, 2011 potrivit metodologiei QS World University Rankings:

Loc în clasament	Instituția de învățământ superior	Țara de origine	Scor obținut
1.	London School of Economics and Political Science (LSE)	United Kingdom	100
2.	Cranfield University	United Kingdom	100
3.	London School of Hygiene & Tropical Medicine	United Kingdom	100
4.	Illinois Institute of Technology	United States	100
5.	Ecole Polytechnique Fédérale de Lausanne	Switzerland	100
6.	RMIT University	Australia	100
7.	Swinburne University of Technology	Australia	100
8.	Curtin University of Technology	Australia	100
9.	SOAS - School of Oriental and African Studies, University of London	United Kingdom	100
10.	ESCP Europe	France	100
11.	Maastricht University	Netherlands	99.9
12.	Rockefeller University	United States	99.9
13.	University of St Andrews	United Kingdom	99.9
14.	Imperial College London	United Kingdom	99.9
15.	Stevens Institute of Technology	United States	99.8
16.	UCL (University College London)	United Kingdom	99.7
17.	Macquarie University	Australia	99.6
18.	National University of Singapore (NUS)	Singapore	99.4
19.	University of Geneva	Switzerland	99.2
20.	ETH Zurich (Swiss Federal Institute of Technology)	Switzerland	99.1
21.	University of St Gallen (HSG)	Switzerland	99
22.	University of Hong Kong	Hong Kong	98.9
23.	The University of Warwick	United Kingdom	98.7
24.	University of Essex	United Kingdom	98.7
25.	The Hong Kong University of Science and Technology	Hong Kong	98.6

26.	HEC Paris	France	98.5
27.	Nanyang Technological University (NTU)	Singapore	98.2
28.	City University London	United Kingdom	98.2
29.	Universität Innsbruck	Austria	98.1
30.	Royal Holloway University of London	United Kingdom	98
31.	Massachusetts Institute of Technology (MIT)	United States	97.9
32.	Wageningen University	Netherlands	97.4
33.	Sciences Po Paris	France	97.4
34.	Paris Lodron University of Salzburg	Austria	97.1
35.	Australian National University	Australia	96.8
36.	Monash University	Australia	96.7
37.	University of Cambridge	United Kingdom	96.6
38.	Stanford University	United States	96.5
39.	Universite Libre de Bruxelles (ULB)	Belgium	96.5
40.	University of Surrey	United Kingdom	96.3
41.	The University of Auckland	New Zealand	96
42.	University of Oxford	United Kingdom	95.9
43.	University of Technology, Sydney	Australia	95.8
44.	The University of New South Wales	Australia	95.7
45.	The University of Melbourne	Australia	95.2
46.	École Polytechnique	France	94.8
47.	University of Bath	United Kingdom	94.8
48.	Carnegie Mellon University	United States	94.4
49.	The University of Sydney	Australia	94.3
50.	McGill University	Canada	94.2

Sursa: <http://www.topuniversities.com/university-rankings/world-university-rankings/2011/indicator-rankings/international-students>

Anexa 3: Principalele instituții de învățământ superior care oferă programe de MBA (recunoscute pentru caracterul internațional) la nivel european, potrivit clasamentului realizat de QS Global 200 Business Schools Report pentru 2012:

Loc în clasament	Instituția de învățământ superior	Țara de origine
1.	INSEAD % International Student Ratio: 90 Average GMAT Score: 702 % Female Students: 33 % International Student Ratio: 90 Average Salary: 107000 Average Years Work: 6 Country: France	France
2.	London Business School % International Student Ratio: 89	United Kingdom
3.	Oxford University, Said Business School % International Student Ratio: 95	United Kingdom
4.	IESE Business School, University of Navarra, % International Student Ratio: 80	Spain

5.	IE Business School % International Student Ratio: 89	Spain
6.	SDA Bocconi School of Management % International Student Ratio: 67	Italy
7.	ESADE Business School % International Student Ratio: 84	Spain
8.	IMD % International Student Ratio: 97	Switzerland
9.	HEC Paris MBA % International Student Ratio: 85	France
10.	Judge Business School, University of Cambridge % International Student Ratio: 94	United Kingdom
11.	Copenhagen Business School % International Student Ratio: 86	Denmark
12.	Imperial College Business School, Imperial College London % International Student Ratio: 87	United Kingdom
13.	CEU Business School % International Student Ratio: 85	Hungary
14.	EBS Business School % International Student Ratio: 58	Germany
15.	Warsaw University of Technology, Business School % International Student Ratio: 30	Poland
16.	Rotterdam School of Management, Erasmus University (RSM) % International Student Ratio: 96	Netherlands
17.	Warwick Business School, University of Warwick % International Student Ratio: 79	United Kingdom
18.	University of St.Gallen, The St.Gallen MBA % International Student Ratio: 90	Switzerland
19.	Manchester Business School, The University of Manchester % International Student Ratio: 93	United Kingdom
20.	The University of Dublin, Trinity College Dublin % International Student Ratio: 70	Ireland
21.	Cranfield School of Management % International Student Ratio: 90	United Kingdom
22.	Vlerick Leuven Gent Management School % International Student Ratio: 90	Belgium
23.	Corvinus University of Budapest, Corvinus School of Management % International Student Ratio: 80	Hungary
24.	Athens University of Economics and Business (AUEB) % International Student Ratio: 45	Greece
25.	Cass Business School % International Student Ratio: 78	United Kingdom
26.	ESMT European School of Management and Technology % International Student Ratio: 90	Germany
27.	Aston Business School, Aston University % International Student Ratio: 87	United Kingdom
28.	ESSEC Business School % International Student Ratio: 70	France

29.	Sorbonne Graduate Business School - IAE de Paris % International Student Ratio: 80	France
30.	MIP Politecnico di Milano % International Student Ratio: 70	Italy
31.	WHU - Otto Beisheim School of Management, Germany % International Student Ratio: 51	Germany
32.	Mannheim Business School % International Student Ratio: 60	Germany
33.	Solvay Brussels School of Economics and Management (ULB, Bruxelles) % International Student Ratio: 76	Belgium
34.	ALBA Graduate Business School % International Student Ratio: 40	Greece
35.	Universidad Carlos III de Madrid % International Student Ratio: 95	Spain
36.	MIB School of Management % International Student Ratio: 55	Italy
37.	ESIC Business & Marketing School % International Student Ratio: 78	Spain
38.	EDHEC Business School % International Student Ratio: 90	France
39.	European University (Barcelona, Geneva, Munich) % International Student Ratio: not known	Spain
40.	University College Dublin, Smurfit School of Business % International Student Ratio: 40	Ireland
41.	Oxford Brookes University Business School % International Student Ratio: 70	United Kingdom
42.	University of Strathclyde Business School % International Student Ratio: 70	United Kingdom
43.	LUISS Business School % International Student Ratio: 40	Italy
44.	University of Cyprus % International Student Ratio: 50	Cyprus
45.	Henley Business School % International Student Ratio: 67	United Kingdom
46.	University of Edinburgh Business School % International Student Ratio: 85	United Kingdom
47.	Lancaster University Management School % International Student Ratio: 94	United Kingdom
48.	School of Management, University of Bath % International Student Ratio: 86	United Kingdom
49.	Goethe Business School % International Student Ratio: 75	Germany
50.	Birmingham Business School % International Student Ratio: 90	United Kingdom
51.	IAE Aix Graduate School of Management % International Student Ratio: 60	France
52.	EMLYON Business School % International Student Ratio: 71	France

53.	Middlesex University Business School % International Student Ratio: 80	United Kingdom
54.	Management School, The University of Sheffield % International Student Ratio: 90	United Kingdom
55.	Ashridge Business School % International Student Ratio: 92	United Kingdom
56.	GISMA Business School % International Student Ratio: 85	Germany
57.	EADA % International Student Ratio: 94	Spain
58.	HHL - Leipzig Graduate School of Management % International Student Ratio: 70	Germany
59.	BSL - Business School Lausanne % International Student Ratio: 90	Switzerland
60.	Faculdade de Economia, Universidade Nova de Lisboa % International Student Ratio: 11	Portugal
61.	Durham Business School, Durham University % International Student Ratio: 90	United Kingdom
62.	AUDENCIA Nantes School of Management % International Student Ratio: 80	France
63.	University of Surrey Business School % International Student Ratio: 70	United Kingdom
64.	Grenoble Graduate School of Business, Grenoble Ecole de Management % International Student Ratio: 85	France
65.	Leeds University Business School % International Student Ratio: 88	United Kingdom
66.	ENPC School of International Management % International Student Ratio: 80	France
67.	EAE Business School % International Student Ratio: 85	Spain

Sursa: <http://www.topmba.com/mba-rankings/global-200/2011/region/europe>

Anexa 4: Criterii de definire a internaționalizării în universitățile elvețiene

Nr. crt.	Universitatea	Criterii de definire a "internaționalizării"	Masterate internaționalizate
1	University of St. Gallen	<ul style="list-style-type: none"> - <i>internaționalizarea studenților</i>: 34% studenți străini - <i>internaționalizarea instituțională</i>: 50% corp profesor internațional - <i>limba de predare</i>: engleză - <i>filiale în alte țări</i>: da (Singapore și Sao Paolo) - <i>colaborări cu universități/instituții centre din alte țări</i>: da 	6 programe de masterate predate în limba engleză: Marketing, Services and Communication Management (MSC), Strategy and International Management, Economics, Quantitative Economics and Finance, Banking and Finance, International Affairs and Governance.

2	University of Geneva	<ul style="list-style-type: none"> - <i>internaționalizarea studenților</i>: 1/3 dintre studenți sunt străini - <i>internaționalizarea instituțională</i>: - <i>limba de predare</i>: franceză și engleză - <i>filiale în alte țări</i>: nu - <i>colaborări cu universități/instituții centre din alte țări</i>: da (peste 100 de acorduri de colaborare). 	Programe oferite exclusiv în limbe engleză: Master of Science in Physics, Master of Science in Chemistry, Master of Science in Biochemistry, Master of Science in Neuroscience, Master of Science in Management, Master of Science in Economics, Master of Science in Statistics, Master of Arts in International Trading, Commodity Finance and Shipping, Master of Arts in Standardization, Social Regulation and Sustainable Development.
3	Ecole Polytechnique Fédérale de Lausanne	<p>Se autointitulează cea mai cosmopolită universitate elvețiană, aducând ca și argument proveniența studenților și a cadrelor didactice din peste 120 de țări.</p> <p>Dimensiunea internaționalizării la EPFL este dată de:</p> <ul style="list-style-type: none"> - numărul crescut de studenți străini; - profesori și cercetători care participă în mobilități; - programe de tip ”joint degree”; - colaborări cu IIS; - colaborări cu țări emergente și în curs de dezvoltare. 	

Sursa: tabel elaborat de autori pe baza datelor prelucrate de pe site-urile universităților

Anexa 5: Criterii de definire a celor mai importante programe de tip MBA oferite în universitățile elvețiene:

Nr. crt.	Instituția de învățământ superior	Criterii de definire a ”internaționalizării”	Observații
1	IMD	<ul style="list-style-type: none"> - <i>internaționalizarea studenților</i>: la programele oferite de IMD participă anual studenți/directori de firme, înglobând 98 de naționalități diferite. - <i>internaționalizarea cadrelor didactice</i>: facultatea are 60 de membri, având 21 de naționalități diferite. - <i>limba de predare</i>: engleza. - <i>parteneriate cu alte IIS</i>: nu. <i>certIFICATE lingvistice (condiție pre-rechizită)</i>: nespecificat. 	<p>IMD este o facultate independentă, care nu beneficiază de sprijin din partea guvernului elvețian.</p> <p>Programele de tip MBA sunt recunoscute ca fiind printre cele mai bune (Forbes, The Economist).</p>

2	Business School Lousane	<p>- <i>internaționalizarea studenților</i>: în cadrul BSL este încurajată participarea studenților internaționali, de altfel unele masterate se adresează cu precădere acestora, cum ar fi de exemplu: Master in International Business sau Global Business.</p> <p>- <i>internaționalizarea cadrelor didactice</i>: cadrele didactice provin din medii culturale diferite, multe dintre acestea au lucrat în prealabil în două sau mai multe țări.</p> <p>- <i>limba de predare</i>: engleză.</p> <p>- <i>parteneriate cu alte IIS, din alte țări</i>: nu</p> <p>- <i>certIFICATE lingvistice (condiție pre-rechizită)</i>: da (IELTS, TOEFL, TOEIC).</p>	Alături de programele de tip MBA, BSL oferă și programe de masterat în: Afaceri Internaționale, Finanțe, Marketing Global, precum și programe de tip Executive.
---	-------------------------	---	---

Sursa: tabel elaborat de autor pe baza datelor prelucrate de pe site-urile instituțiilor de învățământ superior

Anexa 6: Criterii de definire ale internaționalizării în universitățile franceze

Nr. crt.	Universitatea	Criterii de definire a "internaționalizării"	Masterate internaționalizate
1	HEC Paris	<p>Cu aproape 120 de parteneri academici în 47 de țări și cu un corp profesoral format în proporție de peste 55% din profesori internaționali, având 29 de naționalități, HEC Paris poate fi considerată o universitate internațională.</p> <p>Universitatea organizează programe de masterat cu diplomă dublă în parteneriat cu universități din întreaga lume.</p>	<p>Master of Science in Management (Grande Ecole): 26% studenți internaționali, 60 naționalități;</p> <p>- MSc : 100% studenți internaționali, 25 naționalități;</p> <p>- Masterate specializate: 21 % studenți internaționali, 25 naționalități</p>
2	ESCP Europe	<p>ESCP Europe are 5 campusuri răspândite în întreaga Europă (Paris, Londra, Berlin, Madrid, Torino), peste 4000 de studenți reprezentând 90 de naționalități și 127 de cercetători reprezentând 20 de naționalități.</p> <p>ESCP Europe are peste 100 de alianțe create cu parteneri din întreaga lume.</p> <p>Oferă diplome duble masteranzilor.</p> <p>Oferă posibilitatea masteranzilor de a face practică în afara granițelor unde învață.</p>	
3	Sciences Po Paris	<p>Diplome duble oferite prin intermediul parteneriatelor cu alte universități.</p> <p>Sciences Po Paris face parte dintr-o rețea de universități internaționale care colaborează cu firme, administrații publice, ONG-uri, etc.</p> <p>Programele Sciences Po Paris au un caracter internaționalizat prin prisma aspectului multi-lingvistic al programelor oferite.</p>	

Anexa 7: Criterii de definire ale internaționalizării în universitățile belgiene

Nr. crt.	Universitatea	Criterii de definire a "internaționalizării"	Masterate internaționalizate
1	Universite Libre de Bruxelles	<ul style="list-style-type: none"> - aproape o treime dintre studenții și profesorii ULB sunt internaționali; - sunt oferite programe de masterat dezvoltate în colaborare cu parteneri internaționali (studii de tip joint-degree) Universități partenere: Waseda, Cambridge, Oxford, Paris IV - UMPC, Berkeley, Montreal, Fudan, British Columbia and the Collège de France; - se manifestă o deschidere înspre colaborările cu țările în curs de dezvoltare; - este membră a rețelei UNICA care include 45 de universități și peste 1 milion de studenți. 	
2	Vlerick Leuven Gent Management School	<ul style="list-style-type: none"> - are campusuri atât în Belgia, cât și în Rusia. - are un grad de internaționalizare al studenților foarte ridicat. 	

Anexa 8. Criterii de renoaștere a caracterului internațional al unui masterat internaționalizat

Nume master	Universitate	Web	Grad	Criterii pentru care masteratul e internațional	Costuri
International Master of Environmental Sciences	Köln, Germania	http://www.imes.uni-koeln.de	„Master of Science”	<ul style="list-style-type: none"> • Limba de predare; • 60 ECTS; 	Gratuit
Master Of Oral Medicine	Münster, Germania	http://www.med-college.de/de/master_program/index.php	Master Of Oral Medicine	<ul style="list-style-type: none"> • Limba de predare; • Cooperare cu asociații de profil; • 60 ECTS; 	Cca 200 euro
Master of Science in Biomedical Engineering	Aachen, Germania	http://www.fh-aachen.de/bme.html#c2278	Master of Science	<ul style="list-style-type: none"> • Cooperare cu Centrul de Cercetare Juelich; • Interdisciplinaritate; • Limbă de predare; • Studenți din alte țări; • 30 ECTS / sem. 	Gratuit
Master of Science in Physics: International Program		http://www.physik.uni-rostock.de/physik-studium/studiengaenge/master-physics-international	<i>Master of Science</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Limbă de predare; • Certificat TOEFEL pt. candidați; • Oportunități de angajare a absolvenților; 	Gratuit
<u>Architektur (M.A.)</u>	Frankfurt, Germania	http://www.fh-frankfurt.de/de/fachbereiche/fb1/masterstudiengaenge.html	Master of Arts	<ul style="list-style-type: none"> • unicitate datorită axării pe partea practică/aplicativă; • studii de specialitate; 	Gratuit
Internationaler Master-Studiengang Kunstgeschichte und Museologie	Heidelberg, Germania	http://www.uni-heidelberg.de/studium/interesse/faecher/europ_kunst_museologie.html		<ul style="list-style-type: none"> • modularizarea curriculei; • asocierea dintre 2 universități: École du Louvre (Paris) și Univ. Heidelberg Germania. • Anul I la Paris, anul II la Heidelberg 	
MA in Social Banking and Social Finance	Bochum, Germania	www.social-banking.org/masters/articles-about-the-master	Master of Arts	<ul style="list-style-type: none"> • Masterat international Univ. Plymouth USA 	
INTERNATIONAL MASTER (MAS) IN MANAGEMENT, LAW AND HUMANITIES OF SPORT	Neuchâtel, Elvetia	www.de.fifa.com/mm/document/affederation/courses/65/76/82/fifamasterbrochure2010-2011_web.pdf	Master of Sport	<ul style="list-style-type: none"> • Cooperare între trei universități cu cursuri modulare (De Montfort University, Leicester, UK, SDA Bocconi School of Management, Milan, Italy; University of Neuchâtel, Neuchâtel, Switzerland) 	

Internationaler Master of Music mit Profil Orchester, Trompete	Trossingen, Germania	www.mh-trossingen.de/studium/internationaler-master.html	Master of Music	<ul style="list-style-type: none"> • Studiul la ambele universități partenere (Hochschule für Musik Trossingen Germania și Conservatorium van Amsterdam) • studenți internaționali din alte state decat Germania) • cooperarea într-o rețea cu Univ. parteneri din străinătate, • recunoașterea internațională a diplomelor, • dezvoltarea de cursuri / programe de studiu la universitățile partenere, • acces la biblioteca on-line în diferite limbi, • cooperarea cu firme din domeniu în fiecare țară. • 1280 de absolvenți din 27 de state 	
Internationaler Masterstudiengang Agrarmanagement (MBA)	Univ. de Științe Aplicate Weihenstephan – Triesdorf, Germania	www.hswt.de/info/master/ma.html	MBA	<ul style="list-style-type: none"> • Masterat internațional și școala doctorală internațională adresat tinerilor din Europa Centrală și de Est. Se pune accent pe terminologia în lb. germană și engleză, • Studii internaționale la nivel bachelori și master. Semestrul 4 și sem. 7 se studiază în străinătate. Sem 7 de la bachelori, fiind și sem 1 de la master. • Burse la univ. parteneri. • 121 de absolvenți din 37 de state 	
Integrierter Internationaler Master- und Promotionsstudiengang Mathematik	Chemnitz, Germania	www.tu-chemnitz.de/studium/studiengaenge/master/pro_math.php			
ISM Bachelor- und internationaler Master-Abschluss	Masterate internaționale în Australia și Noua Zeelandă	http://www.ism.de/de/int-bachelor-master-abschluss.php			
Internationaler Master Auslandsgermanistik - Deutsch als Zweitsprache	Jena, Germania	http://www.master-daf.de/index2.htm	Master of Arts	<ul style="list-style-type: none"> • Cooperare internațională - sem 1 în Germania și sem 2 sau 3 la unul dintre parteneri. • Diploma dublă recunoscută de nemți (M.A. International Business Administration) și de Edinburgh Napier University (M.Sc. Management) 	
International Business Administration Double Degree	München, Germania	http://w3-mediapool.hm.edu/mediapool/media/fk10/fk10_lokal/04_studienangebot/08_internationalstudienange/10_intM_download.pdf			